

SBMK e-mail nieuwsbrief no.2, februari 2002

Na het verschijnen van de eerste nieuwsbrief van de SBMK hebben zich veel nieuwe abonnees aangemeld. De nieuwsbrief lijkt dus in een behoefte te voorzien. Voor volgende edities willen wij ook lezers oproepen nieuws aan ons door te geven, zodat we het kunnen verspreiden. Alles wat betrekking heeft op het behoud van moderne kunst - projecten, publicaties, symposia - vernemen wij graag.

*Dionne Sillé
Gaby Wijers*

Voortgang project Conservering Videokunst

Op dit moment (januari 2002) is ongeveer een derde van de aangemelde werken geconserveerd.

Aan alle kunstenaars die het Amerikaanse NTSC-systeem gebruiken, is de vraag voorgelegd of hun werken overgezet mogen worden op het Europese PAL-systeem. Deze werken zullen naar verwachting niet in eigen beheer gedigitaliseerd worden, omdat we niet over de (sub)masters (gaan) beschikken. Met Electronic Art Intermix wordt onderhandeld over de uitvoering van de conserveringswerkzaamheden voor dit deel van het project.

De voorbereidingen van de geplande kunstenaarsinterviews met Nan Hoover en Stansfield/Hooykaas zijn in de laatste fase. Het ziet er naar uit dat de voorbereidingen incl. werkbeschrijvingen, vewen en documentatie begin dit jaar worden afgerond. Bovendien zijn de vragen voor de video- en installatiewerken van Stansfield/Hooykaas dusdanig uniform, dat er naar alle waarschijnlijkheid geen interview met hen plaats hoeft te vinden en e.e.a. schriftelijk afgehandeld kan worden. Viewings van het werk van Lydia Schouten, Lawrence Weiner, Raul Marroquin, Oppenheim, René Reitzema, The Vasulka's en SERVAAS staan de komende maanden op het programma.

Inmiddels is een werkgroep registratie van start gegaan. Bart Rutten (Nederlands Instituut voor Mediakunst, Montevideo/TBA), Dorine Mignot (Stedelijk Museum Amsterdam), Yuri van Leeuwen (ICN) en ondergetekende werken aan het concept registratiemodel, aanvullingen van de AA&T en uniformering van kunstenaarsnamen. Bart en Dorine richten zich met namen op de genres en trefwoorden. Yuri en ik houden ons hoofdzakelijk met de registratie en uniformering bezig.

Bovendien is een overleg 'eindresultaat' van start gegaan waarin voorstellen ter afsluiting van het project (publicatie, catalogus, presentatie in alle musea etc.) uitgewerkt worden. Jaqueline Rapmund en ik zullen de plannen uitwerken waarna Evert Rodrigo (ICN) en Esther Lampe (de Pont) als 'tweede lezer' fungeren.

Op 24 januari komen de participanten (Stedelijk van Abbemuseum, Eindhoven; De Appel, Amsterdam; Boijmans Van Beuningen, Rotterdam, Groninger Museum, Groningen; Instituut Collectie Nederland, Amsterdam/Rijswijk; Kröller-Müller Museum, Otterlo; Nederlands Instituut voor Mediakunst, Montevideo/TBA, Amsterdam; Rijksakademie, Amsterdam; Stedelijk Museum, Amsterdam) bijeen om de stand van zaken en de voortgang te bespreken.

Gaby Wijers, projectleider conservering videokunst, E gaby@montevideo.nl, T 020 6237101

Project Kunstenaarsinterviews/Kunstenaarsarchieven gestart

In december 2001 is het project Kunstenaarsinterviews/Kunstenaarsarchieven gestart. De deelnemende musea leveren nu informatie aan over de eerste zes kunstenaars die in het project aan bod komen: Karel Appel, Constant, Ger van Elk, Jan Dibbets, Peter Struycken en Marina Abramovic. Om die informatie - alles over hun oeuvre, toegepaste materialen, werkwijzen en de betekenis daarvan - boven water te krijgen, worden dossiers gelicht en bibliotheken geraadpleegd. Ook kunstwerken met conserveringsproblemen worden voorgedragen.

Alle informatie vormt de basis van de voorbereidingen voor een archief en een interview. Werkgroepen krijgen de taak verdieping aan te brengen in de kennis over het werk van de kunstenaar en tevens het interview en de samenstelling van het archief te begeleiden. Elke werkgroep, die in principe bestaat uit conservatoren en restauratoren van de deelnemende musea, wordt zó samengesteld dat er ten minste één echte kenner van het werk in zit. Op 14 februari a.s. gaat de stuurgroep van de SBMK zich buigen over de samenstelling van de werkgroepen, die daarna van start gaan. De deelnemende musea ontvangen bericht over de samenstelling van de werkgroepen.

Vier parttime projectmedewerkers bereiden de interviews voor en stellen de archieven samen. Madeleine Bisschoff (restaurator moderne kunst) en Vivian van Saaze (cultuurwetenschapper met specialisatie moderne kunst en conservering) zijn hiervoor door de stuurgroep aangewezen. In verband met het zwangerschapsverlof van Madeleine Bisschoff zijn Lydia Beerkens (zelfstandig restaurator en docent SRAL) en Sanneke Stigter (studente SRAL) bereid gevonden om Madeleine te vervangen. In afwachting van de start van de werkgroepen, bestuderen de projectmedewerkers de informatie die de musea verzameld hebben en maken zij er een overzichtelijke presentatie voor de werkgroepen van.

Aan het project nemen de volgende musea deel: Museum Boijmans Van Beuningen, Kröller Müller Museum, De Pont Stichting, Gemeentemuseum Den Haag, Groninger Museum, Rijksmuseum Twenthe, Gemeentemuseum Helmond, Stedelijk Museum de Lakenhal, Textielmuseum, Van Abbemuseum, Stedelijk Museum Amsterdam, Frans Hals Museum, Bonnefantenmuseum, Stedelijk Museum Schiedam. Ook het ICN, afdeling Collecties neemt deel aan het project.

In de eerste nieuwsbrief heeft een beschrijving van het project Kunstenaarsinterviews gestaan. Wie prijs stelt op een projectplan kan een exemplaar opvragen bij Dionne Sillé.

Dionne Sillé, projectleider Kunstenaarsinterviews/Kunstenaarsarchieven, Stichting Behoud Moderne Kunst/Instituut Collectie Nederland, E dionne.sille@icn.nl, T 020 3054715

INCCA heeft een nieuwe website

Tegelijk met de feestelijke presentatie van de vernieuwde ICN-website ging per 1 februari de website van INCCA (International Network for the Conservation of Contemporary Art) online. Deze website is een van de resultaten van het gelijknamige project dat ruim twee jaar geleden van start ging en wil fungeren als platform op het gebied van conservering van moderne en hedendaagse kunst.

INCCA is een initiatief van en voor professionals - restauratoren en conservatoren - met voornaamste doelstelling het opzetten en onderhouden van een kennis- en informatienetwerk. INCCA wil de conservering van moderne kunst ondersteunen én nog niet eerder vastgelegde informatie verzamelen door middel van kunstenaarsinterviews. Het ICN is als organisator bij INCCA betrokken, Tate Galleries is co-organisator en daarnaast maken musea en instellingen uit negen Europese landen deel uit van het netwerk, waaronder de Nederlandse Stichting Behoud Moderne Kunst. Het project wordt medegefinancierd door de Europese Commissie.

Op de INCCA-website vinden bezoekers een uitgebreid aanbod van internationale activiteiten. Dit zijn conferenties en workshops, abstracts van (studenten)projecten, programma's van opleidingen die zich specialiseren in het beheer en behoud van moderne kunst. Uiteraard heeft de site links naar andere websites, zoals museumsites die voorzien zijn van databases met collectieinformatie. Daarnaast is er een rubriek met methoden en handreikingen, bijvoorbeeld voor het documenteren van moderne kunst of het afnemen van kunstenaarsinterviews. Een literatuurdatabase geeft toegang tot meer dan 2500 titels die van toepassing zijn op de conservering van moderne kunst.

Met de realisering van INCCA-website is een eerste stap gedaan in de richting van een professioneel netwerk. Nu de structuur gereed is en een begin is gemaakt met het ontsluiten van informatie, gaat een tweede stap volgen, die doorslaggevend zal zijn voor de effectiviteit van INCCA op langere termijn. De tweede stap, het aanvullen van de content en het actueel houden ervan, zal door het beroepsveld zelf gezet moeten worden. Het ICN wil ook in een volgende fase INCCA ondersteunen, waardoor een actief beleid voor informatiegaring mogelijk wordt.

De tweede fase van INCCA begint op het moment dat het lopende project wordt afgerond, in de zomer van 2002. Als onderdeel van de website zal dan ook een database gereed te zijn met referenties aan ongepubliceerde, professionele documentatie, zoals verslagen van restauraties of onderzoeken, foto's, registraties of transcripties van interviews, correspondentie met kunstenaars, enz. De gebruiker van de database zal kunnen opzoeken waar zich bepaalde informatie bevindt en hoe deze is op te vragen. Ook hier geldt uiteindelijk dat het aantal resultaten van een zoekopdracht een belangrijk succes criterium is. Was tot nu toe het opzetten van een goede structuur het hoofddoel, in de komende jaren zal het toevoegen van zoveel mogelijk content aan de database voorop staan.

Gedurende de tweede fase van het project zal de vraag centraal staan of INCCA kan uitgroeien tot een structurele activiteit die door het beroepsveld gedragen wordt en hoe dit kan worden bewerkstelligd. Belangrijke doelstellingen zijn toename van het aantal leden (en daarmee uitbreiding van informatie), consolidatie van de samenwerking met (inter)nationale musea en instellingen en waarborgen van de financiering op langere termijn. Om dit te bereiken wordt een plan van aanpak opgesteld. Net als in het huidige project is gebeurd, zal de voortrekkersrol van het ICN in dit traject worden gedefinieerd in nauwe samenwerking met andere organisaties.

De INCCA-website is op twee manieren te vinden, via het webadres www.incca.org en via de website van het ICN www.icn.nl

Tatja Scholte, projectleider INCCA, Instituut Collectie Nederland, E tatja.scholte@icn.nl, T 020 3054716

Nieuwe plannen van Montevideo

Sinds 1992 ontwikkelt het Nederlands Instituut voor Mediakunst, Montevideo/TBA zich als expertisecentrum op het gebied van registratie, conservering en restauratie van videokunst, een ietwat

ouder, nieuw medium. Het instituut zoekt naar conserveringsmogelijkheden van video, test deze en past ze toe en zal zijn conserverings- en ontsluitingstaken de komende tijd verder ontwikkelen door:

- het bevorderen van onderzoek en ontwikkeling van registratiemethoden en -modellen voor mediakunst;
- het bevorderen van onderzoek naar bewaarcondities, conserverings- en restauratietechnieken voor mediakunst en het ontwikkelen van dergelijke condities en technieken;
- het uitvoeren van conserverings- en restauratiewerkzaamheden;
- het overdragen van kennis van bestaande en nieuwe technieken, methoden en achtergrondinformatie;
- het bevorderen (en eventueel coördineren) van overleg over ontsluiting en conservering tussen de Nederlandse mediakunstinstituten en het bevorderen van internationale samenwerking en netwerken op dit gebied;
- het (digitaal) toegang verschaffen tot collecties elders.

Oogmerk hierbij is het consolideren van de vooraanstaande positie die het Nederlands Instituut voor Mediakunst, Montevideo/TBA inneemt op het gebied van ontsluiting, conservering en restauratie van videokunst en deze uit te breiden met media installaties en "het digitale domein", zodat NIM zich ook op dit nieuwe gebied kan ontwikkelen tot een (inter)nationaal kenniscentrum.

Op stapel staan de volgende projecten:

- Uitbouw dienstverlening op het gebied van conserveringswerkzaamheden voor videokunst;
- Artikelenreeks en workshops t.b.v. kennisoverdracht op het gebied van mediakunstconservering en -ontsluiting; zie bijvoorbeeld het eerstvolgende nummer van het tijdschrift *Cr*.
- Dit jaar wordt i.s.m. het ICN een onderzoeksplan voor het behoud van (media) installaties opgezet. Een van de deelonderzoeken is het documenteren registreren van installaties. [Zie voor een verdere beschrijving van dit project het artikel 'Onderzoek documentatie en registratie van (multi media) installaties' in deze nieuwsbrief.]
- In februari 2003 zal tijdens het symposium *Visual Sensation* ruim aandacht besteed worden aan de methodologie c.q. notatiewijze voor de registratie en conservering van vergankelijke evenementen. Onderzoek naar het begrip authenticiteit en origineel van het kunstwerk enerzijds en de technische kant (mogelijkheden van migratie en emulatie) anderzijds nemen bij het onderzoek een belangrijke plaats in. Op het symposium worden de eerste resultaten van het internationale conserveringsonderzoek naar dynamische omgevingen gepresenteerd. Na het symposium (bewustmakend, beeldvormend) wordt een werkgroep opgericht (met collega-instellingen, kunstenaars en theoretici) die twee jaar lang informatie verzamelen en uitwisselen over de elementen en technieken, die van belang zijn in een registratie en toewerken naar eventuele mogelijkheden van een methodologie aan de hand van case studies. Het Nederlands Instituut voor Mediakunst coördineert de werkgroep en publiceert de resultaten. Het eindresultaat zal zijn: een beschrijvingsmodel en conserveringscriteria.
- In samenwerking met de SBMK is ook door het NIM een interviewproject opgezet om inzicht te verwerven in de toepassing van nieuwe media, de betekenis(en) die de kunstenaar hieraan verleent, de betekenis van de diverse versies en de mening van de kunstenaar omtrent veroudering, verval en behoud, specifiek van mediakunst. NIM selecteert de kunstenaars en coördineert het project. Na literatuuronderzoek en viewing van de werken worden vragen geformuleerd. Het stellen van de vragen aan de kunstenaar zal in een interview gebeuren. Deze interviews komen bij voorkeur interdisciplinair tot stand. Alle werken worden uitvoerig inhoudelijk en technisch geregistreerd. Van de interviews worden schriftelijke verslagen opgesteld.
- Project Verbetering Collectie Registratie Systeem voor mediakunst. Het bestaande collectie registratie systeem, dat kunstenaarsbiografieën, werkbeschrijvingen en fragmenten van videokunstwerken bevat, wordt uitgebreid met modules voor tentoonstellingen en papieren publicaties. Bovendien worden de komende twee jaar de achterstallige inhoudelijke beschrijvingen, trefwoordtoekenningen (uit de in ontwikkeling zijnde mediakunsththesaurus) en gedigitaliseerde werken retrospectief toegevoegd.

*Gaby Wijers, coördinator onderzoek en conservering Nederlands Instituut voor mediakunst
Montevideo/TBA, T 020 6237101, E gaby@montevideo.nl*

Onderzoek documentatie en registratie van (multi media) installaties

In november 2001 is de afdeling Actieve Conservering van het ICN gestart met een vooronderzoek naar conservering en presentatie van (multi media) installaties. Doel van het onderzoek is het inventariseren van de specifieke problemen rond het documenteren, registreren, conserveren en presenteren van (multi media) installaties. De uitkomsten van het onderzoek zullen worden meegenomen in het te formuleren projectplan voor een internationaal en interdisciplinair onderzoeksproject.

Het onderzoek, uitgevoerd door Aglae Martinez (restaurator en master student Reinwardt Academie) en Vivian van Saaze (projectmedewerker ICN) is gericht op een literatuuronderzoek, een kennisinventarisatie, een probleemanalyse en een praktische component in de vorm van een casestudy. Een aantal Nederlandse musea is en wordt bezocht en enkele museummedewerkers zijn reeds gevraagd naar hun ervaringen met de installatieproblematiek en hun ideeën erover. Ook heeft Aglae Martinez de situatie op het gebied van registratie en conservering van installaties in haar geboorteland Spanje onderzocht. De uitkomsten van dit laatste onderzoek zullen worden verwerkt in haar scriptie.

Casestudy

In overleg met ICN-Collecties is gekozen voor de casestudy "A Virus of Sadness, the Virulence of Loneliness" (1990) van Lydia Schouten (collectie ICN). Deze complexe installatie - bestaande uit o.m. vier monitoren, een videoprojector, meubelstukken, 10 clownskoppen van polyester, een mechanische pop, zeefdrukken, gouaches en foto's - zal in samenwerking met de kunstenaar en Montevideo bij het ICN in Rijswijk worden opgebouwd. Het installatieproces zal op verschillende manieren worden vastgelegd (te denken valt aan: videoregistratie, papieren registratie, 3D foto's). Het doel van dit pilotonderzoek is tweeledig: enerzijds het realiseren van een praktisch draaiboek voor (her-)installatie van het werk dat regelmatig in bruikleen wordt gegeven voor tentoonstellingen. Anderzijds fungeert "A Virus of Sadness" als casestudy voor het vaststellen van concrete problemen bij herinstallatie.

Bij het vooronderzoek zijn verder betrokken: IJsbrand Hummelen (hoofd afdeling Actieve Conservering, ICN), Dionne Sillé (medewerker Actieve Conservering, ICN), Simone Vermaat (conservator Collecties, ICN) en Gaby Wijers (coördinator onderzoek en conservering, Nederlands Instituut voor media kunst, Montevideo/TBA).

Vivian van Saaze, projectmedewerker documentatie van installaties, Instituut Collectie Nederland, T 020 3054752, E vivian.van.saaze@icn.nl

Bijeenkomst vakgroep Moderne Kunst/ Kulturgut der Moderne van het Verband der Restauratoren

Sinds enige jaren is in Duitsland de VDR (Verband der Restauratoren) actief, een koepel van zeven verenigingen van restauratoren die alle op zich te klein waren om specialistengroepen te vormen van enige betekenis. Daar is sinds het bestaan van de VDR verandering in gekomen en nu is er dan ook een specialistengroep 'Moderne Kunst/ Kulturgut der Moderne' binnen de VDR in het leven geroepen: de 'VDR-MKKM'.

De eerste bijeenkomst werd op 2 februari in Keulen georganiseerd onder de titel *Der Stand der Dinge*, om een balans op te maken van internationale ontwikkelingen en probleemgebieden die aangepakt kunnen worden in werkgroepen. IJsbrand Hummelen (ICN) was uitgenodigd om een overzicht te geven van de

internationale *state of the art* op het gebied van het behoud van moderne en hedendaagse kunst en om enkele Nederlandse projecten te presenteren waarbij de SBMK een belangrijke rol heeft gespeeld. Zoals het tweede deel van de titel van de groep al aangeeft, 'Kulturgut der Moderne', realiseert men zich binnen de VDR-MKKM zeer goed dat het begrip moderne en hedendaagse kunst niet een helder afgebakend terrein is, zoals andere specialistische gebieden binnen de conservering bijv. 'schilderijen' of 'textiel'. Het gebied waar deze groep zich op richt strekt zich uit tot enerzijds de hedendaagse beeldcultuur en anderzijds de hedendaagse materiële cultuur. Niet alleen ligt daar het materiaal van veel hedendaagse kunstenaars maar voor veel kunstenaars is het ook het werkterrein.

De conservatoren en restauratoren van moderne en hedendaagse kunst in Duitsland worden, net als wij in Nederland, genoodzaakt om andere strategieën, technieken en werkwijzen te ontwikkelen en toe te passen om de grote verscheidenheid aan kunstwerken, in inhoudelijke en in materieel-technische zin, te documenteren en/of te bewaren.

Na de algemene inleidingen door de voorzitter Christian Scheidemann en door IJsbrand Hummelen die een aantal aandachtsgebieden belichtte (de SBMK projecten/ case studies, opbouwen van netwerken, INCCA, natuurwetenschappen/ moderne materialen, kunstenaarsarchieven, documentatie van installaties en immaterieel werk) lieten de meer dan 50 aanwezige restauratoren er geen gras over groeien: er moeten zo snel mogelijk plannen ontwikkeld en uitgevoerd worden in werkgroepen. Het merendeel van de aanwezigen was zelfstandig restaurator maar de bereidheid om vrijwillig deel te nemen aan de voorgestelde werkgroepen was desondanks opvallend groot.

Gunnar Heydenreich (Restaurierungszentrum Düsseldorf en partner in INCCA) initieerde een werkgroep voor het opbouwen van een Duits netwerk voor kennis en informatie-uitwisseling dat zo veel mogelijk aansluit op het INCCA netwerk. Daarvoor moeten niet alleen protocollen ontwikkeld worden maar ook een thesaurus.

 Bärbel Otterbeck (Staatliche Sammlungen Stuttgart), Ulrich Lang (MMK Frankfurt) en Erich Ganzert (Doerner Instituut) ontwikkelen plannen voor het behoud van videokunst, elektrische en elektronische kunst.

Aan het bewaren van de 'content' van video, film en geluid (bijv. d.m.v. digitalisering) wordt ruimschoots aandacht besteed in de archiefwereld. Het grote probleem in moderne musea, centra voor hedendaagse kunst en multimedia instituten wordt het bewaren van 'het tijdsbeeld' van deze werken dat wordt gevormd door een amalgaam van gedateerde afspelapparatuur (hardware, zoals oude beeldbuizen, projectoren), informatiedragers (tapes, films etc.) en andere voorwerpen die een specifiek beeld of 'presentie' opleveren. De samenwerking met de werkgroep 'Technisches Kulturgut' binnen de VDR en de opleiding behoud technisch cultuurgoed aan de Technische Hogeschool in Berlijn (www.f2.fhtw-berlin.de/f5/restaur/technik.html) zal daarbij tot nieuwe inzichten en onderzoeksprojecten moeten leiden.

Eva Brachert en Friederike Waentig (Fachhochschule Köln), beiden werkzaam op het gebied van moderne materialen zoals de synthetische materialen, en actief binnen de werkgroep modern materials van ICOM-CC, ontwikkelen plannen voor een werkgroep die informatie kan leveren over het gedrag, samenstelling en geschiedenis van de moderne materialen. Brachert gaf een presentatie over de informatie die de archieven van de patentbureaus kunnen opleveren.

De leden van de nieuwe werkgroep theorie en ethiek schetsten een aantal gebieden die nader onderzocht moeten worden. Daarbij werd voorop gesteld dat het niet aan de orde is om de internationale ethische richtlijnen op het gebied van het behoud en conservering-restauratie opnieuw te gaan schrijven. Deze richtlijnen zijn op dit moment nog steeds een uitstekend uitgangspunt voor de praktijk. Wel zal het efemere

en immateriële karakter van veel hedendaagse werken in relatie tot het onduidelijke begrip van authenticiteit, dat ook aan verandering onderhevig is, dringend bestudeerd moeten worden. Heel praktisch wordt gedacht aan het ontwikkelen van een protocol voor de begeleiding en inrichting van tentoonstellingen en aan richtlijnen voor de preventieve conservering met name voor de veranderende rol van de documentatie daarbij.

Tenslotte schetste Hans Portsteffen (Fachhochschule Köln) de toenemende aandacht voor moderne en hedendaagse kunst binnen de opleiding conservering en restauratie van cultuurobject van de FHK die mogelijk tot een aparte studierichting zal gaan uitgroeien.

Een deel van de aanwezigen zal elkaar weer treffen op 4 mei bij een symposium *Zeitaufnahme- Zur Dokumentation materieller Veränderungen in der Kunst* in het Kunstmuseum Bern ter gelegenheid van de tentoonstelling *Zeitmaschine* door Ralf Beil.

Ook daar zullen projecten van de SBMK en ICN gepresenteerd worden.

Op dat symposium zal de documentatie van hedendaagse kunst centraal staan, waaronder ook de documentatie van conceptuele en immateriële kunst. Voor meer informatie zie bijvoorbeeld het *Ciao* initiatief op www.bampfa.berkeley.edu/ciao/ciao.search.html waarover we in de toekomst meer hopen te berichten.

*IJsbrand Hummelen, coördinator Actieve Conservering, Instituut Collectie Nederland,
E: ysbrand.hummelen@icn.nl, T: 020 305 47 20*

Colofon

sbmk@icn.nl

redactie: Dionne Sillé, Gaby Wijers

eindredactie: Marry de Zwaan / ICN

redactiesecretariaat: Dionne Sillé, Gaby Wijers

Bestuur SBMK

Het bestuur van de SBMK bestaat uit:

Evert van Straaten, directeur Kröller-Müller Museum; voorzitter

Dorotheë Cannegieter, directeur Rijksmuseum Twenthe, penningmeester

Hugo Bongers, zakelijk directeur Museum Boijmans Van Beuningen

Annetje Boersma, restaurator

Koen Limperg, advocaat De Brauw Blackstone Westbroek

Stuurgroep SBMK

De stuurgroep van de SBMK bestaat uit:

Liesbeth Abraham, restaurator Frans Halsmuseum

Christiane Berndes, conservator Van Abbemuseum

Leontine Coelewijn, hoofd museale zaken Stedelijk Museum Amsterdam

Hans Janssen, hoofdconservator Gemeentemuseum Den Haag

Piet de Jonge, hoofdconservator Museum Boijmans Van Beuningen

Andrée van de Kerckhove, restaurator Kröller-Müller Museum

Esther Lampe, conservator De Pont Stichting